

A világ vége

Sokan úgy vélik, hogy a kortárs képzőművészeti üzemben 2020-ban elérkezett a világvége: a vásárokat és biennálékat javarészt lemondták, a koronavírus utóhatásainak megelőzésére kiosztott segély a gazdag országokban a művészeknek fél fogára sem volt elég, a szegényebb vidékeken a megsegítés szóba sem került. A jelennél pedig csak a jövő látszik sötétebbnek: a művészet mintha elvesztette volna életerejét, a gazdasági válság rémképe pedig az *artworld* minden szereplőjének fejében bizonyosságként jelenik meg. Ha valamilyen formában egy pillantással át lehetne fogni a 2020-as év műalkotásait, és a színeiket ugyanúgy lehetne átlagolni, ahogy a Société Réaliste tette csaknem tíz évvel ezelőtt a Ludwig Múzeumban a Magyar Nemzeti Galéria történeti festményeivel, akkor egyértelmű és látványos lehetne a sötétedés tendenciája. Még akkor is így lenne ez, ha a 2020-ban mégis megtartott nagy rendezvények közül a Rigai Biennálé kiállított művei is beleszámítanának az átlagba – pedig annak optimizmust sugárzó (vagy inkább tettető), költői címe így szólt: *Hirtelen minden virágba borul*. Persze az is lehet, hogy észre sem vennénk, hogy a művészet egy kicsit feketébb lett, hiszen valójában az egész világ besötétedett; a vizuális környezetünket jelenleg meghatározó sorozatok, mint a *Black Mirror* vagy a *Dark* már rég nem tűnnek fantáziaszüleményeknek.

Első pillantásra e sötétedő világ része a *Mine My Mind* kiállítás is

az Art Quarter Budapest budafoki pincerendszerében. Az alkotások először csak halványan látszódnak a teret belengő mesterséges ködben, a látogató óvatosan tapogatja ki a következő lépés helyét. Kicsit hozzászokva a manipulált környezethez, kiderül, hogy a tárgyak körvonalai hol bántóan élesek, hol pedig alig kivehetők. Mindez látványosan borzongató; a kísérteties neonszíneket mindenütt homály vagy feketeség keretezi. A pince nagy tereiben folyamatosan egyszerre jelenik meg a sötétség és a szemkápráztatás, a fullasztó szűkösség és a felmérhetetlen tágasság, a tapintható közelségbe kerülő iszonyat és a ködbe vesző bizonyosság. A látogató azért nem dermed meg a rémülettől, mert minden lépésénél érzékelheti, hogy a szokatlan környezet valamennyi eleme a hatáskeltést célozza. A fő téma a félelem és a rettegés, de valójában semmi sem igazán ijesztő. A néző – aki az orientálódás érdekében folyamatosan rákényszerül hallásának és szaglásának fokozott és tudatos használatára – végül is azt gondolhatja, hogy ez a környezet csakis neki készült.

Közben folyton ott lebeg előtte a kérdés, vajon valóban szokványos kiállításról van-e szó, vagy pedig egy performatív esemény, egy technofesztivál jól megépített kulisszáiról. S ha az egymáshoz illeszkedő művekben a néző felismeri is a művészi szándékot, még mindig nem világos, hogy egyetlen, közös alkotás-ként létrejött eleven installáció tölti

be a tereket, vagy egy klasszikusabb csoportos tárlattal állunk szemben. Az összkép nagyon is egységes, az egyes terek és bennük a munkák mégis jól elkülöníthetők. Ha a látogató a mélybe vezető lépcsők után a falnak támasztott vaslapok közé csúsztatott festett-karcolt motorház-tetőt és a finom szemű fémhálóba burkolt neoncsöveket (Kiss Adrian alkotásai) elsőre bizonytalan státuszuk miatt kikerüli, akkor a kezdőkép Kiss Adrian *Sexy Dead Table* című műve, mint később kiderül, a kiállítás legkölteibb alkotása. Egy hatalmas fülkében egyetlen neon világít meg két hajlított boncasztalt. Rajtuk elhagyott, rendetlennek látszó, de csomókkal összefogott dunyhákából ágak állnak ki, rajtuk piros csipkebogyók. A sarokban az egyik asztalláb, amelyből finom gyökérszet türemkedik elő, egy frissen vajt gödör felett lebeg. A tárgyegyüttes egyetlen eleme sem véges, miközben minden ponton az elmúlásra utal.

Borsos Lőrinc *Szenháromság-modelljének* új változata egy sötét terem mélyére hívogat, ahol a *You* felirat vörös LED-fénye szinte kiégeti a szemet. Elfordulva tőle az *I am* látszik a szemet lehunyva is szinte kikerülhetetlenül – egyszerre káprázatként, illetve filozófiai, teológiai jelentésű falfeliratként. A sarkokban több helyen gödrökbe helyezve apró tárgyak együttese szegélyezik a látogatói utat (a Ppillov névre keresztelt alkotóegyüttes hozta létre őket organikusnak látszó alkatrészekből); mintha a *True Detective* nyomozóit várnák, egyszerre az itt bekövetkezett események lenyomataiként és közönséges bűnjelekként. Bolla Szilvia fényekből felépített installációja mintha modernista mű-

vek idézeteiből állna össze, plasztikusan és egyidejűleg megjelenítve olyan fogalmakat, mint az érinthetlenség és a sebezhetőség. A neoncsövek alatt gondosan elhelyezett, agancsszerű, mégis felismerhetetlen maradványok nem a tudat, hanem a zsigeri érzékelés előtt nyitnak meg új utakat. Tóth Márton Emil *Physible Curse* című alkotása szintén mintha az avantgárd hagyományokból építkezne; a 3D-nyomatóval készíthető pisztoly csontmodellje ugyanis nemcsak David Cronenberg filmes képzeletéhez kapcsolható, de a harmincas évek bármely szürrealista kiállításán is helyet kaphatott volna.

Muskovics Gyula, Szeri Viktor, Páll Tamás *Odaát* című műegyüttesében is klasszikus hang- és fényinstallációk elemei keverednek egy képzeletbeli (vagy valós?) szubkultúra titokzatos szertartásainak mechanikus és organikus építődarabjaival. A falakon elhelyezett angol feliratok a tárgyaknál is fenyegetőbbé teszik a környezetet; a néző elsősorban azért bizonytalanodhat el, mert a rituálé (vagy előadás) résztvevői a nyomokból ítélve nemrég hagyhatták el a teret, és akár vissza is térhetnek. Az egykori bányarendszerben járkálva a tájékozódóképességében megrendített kívülálló az illúziók barlangjába vetve érezheti magát, ahol mindenütt részben érthető, de teljességükben megfejthetetlen jelek veszik körül. (A legborzongatóbb talán a barlangrendszer végén Kophelyi Dániel kísérteties fénybe borított – földből és zsinórokból építkező – jelhalmaz.) Bár félelmetes, mégsem ijesztő a kiállítás végpontja, Borsos Lőrinc *Chaos Reigns* című alkotása. A félhomályban, a vízzel teli

medencében álló hatalmas rémalak nem mozdul; mintha szunnyadna, s ez borzalmassá teszi. Ugyanakkor a látás révén körvonalazódó figura megnevezhetőnek is tűnik, és akár Minótaurosznak, akár szfinxnek, akár más ősi kultúra rejtett szörnyetegének tekintjük, már magával a tudatos beazonosítással is korlátozzuk a képzelet uralmát.

A kiállításban járva a néző a képzelet és a valóság köztes területén bolyong; beleláthat elgondolható világokat, és megpillanthatja jelen állapotainkat is. Mint egy rejtekhelyen, itt minden kivonódik a jelen valóságának hatálya alól, miközben a tárlat valamennyi elemén ott látható pusztulásunk bélyege. Egyidejűleg tűnik fel a játékvilág és a spektakulum; a technológia által uralható univerzum képzelet és az elsüllyedt civilizáció jelkészlete. Tulajdonképpen minden attól függ, hogy az ebbe a különös világba belépő néző mi elől menekül: vajon el akarna-e tűnni az időből, vagy fogal-körömmel ragaszkodik a jelen mátrixvilágához? „Megdermesztjük a jövőt, és felolvasztjuk a múltat, majd fordítva” – ez a mondat áll a kiállítás bevezetőjében, utalva arra, hogy az összinstalláció mindenekelőtt időjátéknak tekinthető. A múlt felé fordulva nem egy aranykort idéz meg, s korántsem sugároz visszavágyódást; minden egyre sötétebb. És a jövő hasonlóan fekete – mintha az entrópiát most már nem lineárisan értenénk, hanem az idő minden irányából felénk örvénylő jelenségként képzelnénk el.

Ha mégis feltételezzük a múltat és a jövőt, akkor a kiállítás időjátéka két irányból nézhető. A visszafordulva feltett rejtvénykérdés így

szólhat: mit gondolhatunk arról a múltból, amelyből mindez fennmaradt? A jövő felé tekintve pedig így: mi történik, ha ez marad meg a világunkból, hogyan rakná majd össze egy jövő azt a múltat, amelynek ilyen volt a képzelete, illetve ezek voltak a félelmei? Az alternatív múltak elgondolása korántsem újdonság a képzőművészetben. A hetvenes évek pszeudoarcheológiai projekteit összefogó fogalomként létezett a *Spurensicherung*, azaz a nyombiztosítás. Az egykori világépítő és -feltáró projektekkel szemben azonban a *Mine My Mind* műegyüttese a világok építésének vagy építetségének nyomait sem tartalmazza. A modernizmus jövőbe vetett hitének nyoma sem maradt. Az alternatív jövő elképzelése pedig talán leginkább H. G. Wells regényéhez, az *Időgéphez* vezet vissza, annak is a távoli jövőben játszódó jelenetéhez, amelyben az időutazó egy romos múzeumban bolyong. Mindent vastag porréteg borít, elfeledett bálványok körvonalai rajzolódnak ki, a sötétből a félelmetes morlockok hangja halatszik...

Az elsüllyedt világok kultusza – amelyben mindig benne foglaltatnak a jelen világok félelmei – korábban legutóbb talán az első világháború előtti korszakban érte el hasonló csúcspontját, abban az időben, amikor az okkult és ezoterikus gondolatok lassan átvették az uralmat a képzelet felett, egy racionálisan többé már megragadhatatlannak tűnő világban. A *disztópia* vagy a *posztapokaliptikus* állapot kifejezése tulajdonképpen már akkor is divatos lehetett volna – az előbbi a hetvenes, az utóbbi a nyolcvanas években jelent meg először nyomta-

tásban magyarul –, s sűrűsödésük ugyanúgy jelezhetné volna a világ gyökeres átalakulásának eljövételét, mint manapság. A romkultusz, a halálvágy kifejeződése természetesen még mélyebb kulturális gyökerekkel rendelkezik, s ez a mai kiállítás valamennyi korba visszavezethet, ahol felbukkant a hit elvesztése, a kulturális irányvesztés, vagy ahol érzékelhetővé vált a korábbi mítoszok felbomlása. A kiállítás kísérőszövegének kulcsszava az utókép, s való-

ban erről van szó: egy elképzelt múlt és egy bekövetkező jövő utóképéről. A 2020-as budafoki tárlat ebből kiindulva hatalmas energiákkal épített erős asszociációs vázat, amelyre felhelyezte a folyamatos jelenben megsemmisülő világ szomorú és minden ízében félelmetes lenyomatát – a jövő vagy a múlt számára.

Mine My Mind. AQB Bányarendszer, Budapest. 2020. október–december.

László Ferenc

Péter nyer / Fogynom kéne 5 kilót

Összezárva Hajdú Péterrel

134

Nem egészen új a műsor, de hát a jelenség sem az: Hajdú Péter a képernyőn szerepel. Ami valaha pusztán rendszerhibának tűnt, már rég a rendszer maga. Adva van egy műsorvezetőnek, „tévés személyiség”-nek eredendően és alkatilag nyilvánvalóan alkalmatlan férfú, aki nem könnyed, nem szellemes, a hangja beszéd közben mindmáig el-elcsuklik, a hanghordozása modulációra jószerint teljességgel képtelen, s mindehhez még jóllakott napközis fizimiska és rosszul kiválasztott frizura is társul. Csupán az elszántsága van meg választott hivatásához (no, jó: ráadásképp talántán még a pénze és a protekciója is), s ilyesformán televíziós működése hozzávetőleg két évtizede igazolja az akarat valóságformáló erejét.

Hajdanán Medgyessy Péter vőesélyese volt, majd utóbb mégis a jelen-

legi miniszterelnök levelét akasztotta fel berámázva a dolgozósobájára falára, s ma – mit ad isten! – a Mészáros konglomerátum nőágához kötődik. A válásnál M. Beatrixnak ítélték Hajdút, szellemeskednének, ha a műsorvezető-producer 2020-as esztendejét nem egy másfajta, éppenséggel egy nagyobbacska költségvetési csalási és magánokirat-hamisítási ügyben meghozott ítélet tette volna kínosan emlékezetessé. Ám az, hogy ez így történt, mégsem árnyékolta be egészen Hajdú tavalyi évét vagy pláne pályafutását, hiszen ugyanekkor átvett egy vezérigazgatót is, elnyerve ezzel két tematikus csatorna, a Life és az Ozone TV irányításának jogát és lehetőségét.

A Life TV-nél hamar látványossá vált, hogy a döntéshozás jogköre Dömsödi Gábor egykori sameszéhez került. Az irányváltást és ízlésfor-

dulatot az újonnan érkezettek sora (Berki Krisztián, Demcsák Zsuzsa stb.) csakúgy téveszthetetlenül jelezte, mint Szulák Andrea érzékeny reflexú távozása. S ha már egyszer övé lett a labda, természetesen a csapatba is bekerült Hajdú, még hozzá egy egynapos összeköltözős műsorral, mint amelyet korábban Pimasz úr (lásd még: Papp Gergely) és Friderikusz Sándor is vezetett. S természetesen ez a program is szigorúan a bulvárcélebek regiszterét lövi be: Berkitől Curtisig, Alekosztól Lagzi Lajosig (lajcsizza más!) és Győzikétől Demcsák Zsuzsáig.

Karácsony második napjának estéjén épp a Demcsákkal közösködő adást ismételték, s ez a jó másfél óra, mondhatni, hígítatlan töménységben kínálta fel a nézőnek a Hajdú-jelenséget. (Tényleg inkább csak a jelenséget, semmint a személyiséget, hiszen a túlját-szott-túlhizlalt arrogancia állandó ismertetőjegyét leszámítva Hajdú már-már egy személyiségátültető műtét szerencsésen életben maradt donorjának tetszik.) Mert az ugyan másutt is bevett szokás, hogy az ilyen jellegű műsorok felerészt magáról a föltárukkozó beszélgetést levezénylő showmanról szólnak, de az már különleges (habár nem teljességgel egyedi) jellegzetességnek tekinthető, ha szinte egy egész adás a műsorvezető-és-producer-és-vezérigazgató narcizmusa előtt hódol.

Márpedig ebben az esetben épp ez történt: jószerint véget nem érően, teli szájjal és faltól falig, direktben és mandinerből egyaránt. Ilyesformán még az összezárkózás előtt meghallgathattuk, amint a Hajdú alkalmi stúdiószállására készülődő Demcsák

áperté kijelentette, miszerint „Petről egy dolog jut eszembe, hogy nagyon korrekt”. (Emlékeztetőül: ezzel a kérdéssel kapcsolatban létezik másféle, éppenséggel jogerőre emelkedett álláspont is.) Aztán a műsor érdemi része egy rapid sakkpartival indult, amelyet nemcsak hogy Hajdú nyert meg, de a műsor harmadik, láthatatlan részvevője, az „okosház” hangja elismerőleg be is jelentette: „Gratulálok, Péter, te nyertél.” Ezt a hangot egyébiránt Dórának hívják, mely elnevezés felettébb termékeny poénforrásnak bizonyul, gondoljunk csak a „mennyit mutat a Dóra?” kérdésre!

Persze azért Demcsáknak is kijutott némi a figyelemből, hiszen elhangzott, hogy „*mindketten* lakótelepen nőttünk fel” és *mindketten* jártak már jósnál is. (Hajdú amúgy kétszer is: egyszer minden bejött a jóslatból, másodszor egyáltalán semmi...) És olykor még az is előfordult, hogy egy-egy rövid szakaszban csak róla esett szó, s így megtudhattuk: a szépsége sokszor volt átok, végre „mer nő lenni”, s igen, nagyon sokan éltek vissza a bizalmával, még hozzá főleg azok, akiknek jólesett a tévés személyiség „ragyogásában fürdeni”.

Valamint szó esett magától értetődő módon Demcsák Zsuzsa első, egyetlen jó szót nem érdemlő, s még inkább a második, annál sikerültebb, kurrens házasságáról is. De azért korántsem annyi, mint arról a sok évvel ezelőtti, s ha minden igaz, egészében eseménytelen és kudarcos randevúról, amelynek másik résztvevője – micsoda meglepetés! – maga Hajdú Péter volt. Igaz, miért is a meglepetés, ha egyszer a talkshow házigazdája ezúttal is megemlíti, hogy „meg nem tudom

számolni, hány nővel voltam”? Ezek után már hogy is ne került volna össze egymással legalább egy röpké légyottkísérletre ez a két, látszólag valósággal egymásnak rendeltetett, ivarérett médiamunkás?

Amint a legelső utalás elhangzik ezzel a valamikori, halványult emlékü találkával kapcsolatban, a tapasztalt tévénező már jól tudja: megvan az aktuális adás vezérmotívuma és obligát szenzációja. És valóban, a műsor (vagy legalább: a műsoridő) előrehaladtával egyre több részlet sejlik fel a múlt fátyla alól, mind több autobiografikus mozzanattal és – jaj, de talányos – célzással. De nem, tévednénk, ha azt hinnénk, hogy a visszautasítás esztétikai alapú volt. Így bizonytalannal nem Hajdú pocakossága lehetett a probléma, elvégre Péter ma is csupán ötkilónyi súlyfelesleget hordoz (saját bemondása és némi képp önkényes kalkulációja szerint), s hogy karjai valóságos muszklik, azt ki is tapogattatja és persze el is ismerteti hölgyvendégével.

Nem, a sikerületlen randevú magyarázata egy olyan ajánlat volt, amely egy csapásra elvette a fiatal Demcsák Zsuzsa kedvét az éjszaka és az élet császárától. A hajdani propozíció minden jel szerint igen-csak nyílt volt, mindazonáltal az adásban a vendég most mégis csak súgva juttatja a műsorvezető eszébe keresetlen szavait. „Ennél volt jobb dumám is” – hümmögi a saját öni-rónia-rekordját beállító Hajdú, ám a néző többszörösen is bizonytalan a kijelentés megalapozottságában. Hi-

szen egyrészt a döntéshez ismernie kellene az egykori mondatot, másrészt „jó dumát” az elmúlt évek-évtizedek során még nemigen hallott a nagy nőcsábásztól. „Szerintem abban az életszakaszodban voltál, hogy próbáltál nekem udvarolni, és volt egy mondatod, ami megmaradt bennem...” – kb. eddig jutunk el Demcsák révén, és innentől aztán csak törhetjük a fejünket, hogy vajha mi is lehetett egész pontosan az a javaslat vagy felkérés, amelyet húsz év múltán is csupán illedelmesen és őszintétlenül fülbe suttogni, aztán kimondás nélkül körülódítani lehet egy tévéműsorban.

Az *Összezárva Hajdú Péterrel* olyan műsor, ahogyan az természetesen el is hangzik, ahol „egy-két óra után lehull az álarc”. Ez így történt Demcsák Zsuzsa beköltözését követően is, elvégre a kendőzetlen őszinteség kétszemélyes orgiáján egyre csak sorjázta elénk a tüntetőleg megvallott, gondosan beállított intimítások – és éppígy az akaratlanul kikandikáló vagy a birtokosuk által fel sem ismert személyiségproblémák. Éppen csak az alapkérdést hagyja feszélyezően nyitva a műsor ez idáig tárgyalt és – az egyetlen, Lakatos Márkot vendégelő kivételével – mindahány további adása: mi a helyzet, ha egyáltalán semmit sem találunk a lehulló álarcok alatt? Még egy körömfeketényi, egy hajdúpéternyi személyiséget sem.